

Г. В. Марусіч

викладач кафедри англійської мови № 2
Національного університету «Одеська морська академія»

ТЕМПОРАЛЬНА ОРГАНІЗАЦІЯ МОВЛЕННЄВОГО АКТУ КОМАНДИ (НА МАТЕРІАЛІ АНГЛОМОВНОГО СУДНОПЛАВНОГО ДИСКУРСУ)

У статті досліджено темпоральний компонент інтонаційної організації стандартних англомовних команд, що використовуються в процесі професійного морського спілкування, і є одним із складників судноплавного дискурсу. На основі авторської класифікації морських команд за їх лексичною та граматичною структурою здійснено електроакустичний аналіз, який уможливив виявлення ролі темпу та паузації в організації різних видів англомовних команд.

Ключові слова: судноплавний дискурс, англомовні команди, темпоральний компонент.

Постановка проблеми. Особливості судноплавного дискурсу взагалі та морських команд зокрема зумовлені специфікою мореплавства як такого. Тому вивчення лінгвальних та екстралінгвальних особливостей спілкування в межах судна представляється актуальним та перспективним для виявлення алгоритму жорстко структурованої інституціональної комунікації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Основними характеристиками інституціонального дискурсу є жорстка структура при максимумі мовленнєвих обмежень, фіксована зміна комунікативних ролей, примат глобальної організації та обмежена кількість глобально певних цілей [1, с. 176]. М.Ю. Олешков виокремлює наступні системотворчі ознаки інституціонального дискурсу: статусно-кваліфіковані учасники, локалізований хронотоп, конвенційна мета, ритуально зафіксовані цінності, інтенційно «закріплені» стратегії, обмежена номенклатура жанрів й жорстко зумовлений арсенал прецедентних феноменів [2, с. 63]. Таке розуміння інституціональності дозволяє віднести судноплавний дискурс до конвенціональної, культурно-зумовленої, нормативної мовленнєвої взаємодії людей, що беруть на себе певні статусні ролі в межах певного соціального організму, в нашому випадку – судна.

Екстралінгвальні особливості спілкування на морі призводять до використання трафаретної мови спілкування, яка набуває особливої ваги в процесі породження/сприйняття судноплавних команд. До особливостей такої трафаретної мови слід віднести наступні:

- повне або часткове випадіння артиклів та допоміжних дієслів;
- стандартизація термінології;
- невживання синонімів;
- невживання скорочених форм;
- вживання однієї фрази для однієї події;
- структурування відповідних фраз за принципом: тотожне незмінне плюс перемінне [3, с. 4].

Мета статті. Головною метою цієї роботи є виявлення основних закономірностей темпоральної організації англомовної команди. Для досягнення поставленої мети було здійснено аудиторський та електроакустичний аналіз досліджуваних команд. В аудиторському аналізі взяли участь 10 аудиторів – 5 викладачів кафедри фонетики англійської мови й 5 аспірантів, які спеціалізуються з цієї ж дисципліни. Інструментальний аналіз проводився за допомогою комп'ютерної програми PRAAT 5.0, яка уможливлює отримання інформації про основні акустичні характеристики синтагм і фраз.

Виклад основного матеріалу. Зазначимо, що основною одиницею дослідження було обрано тональну групу (або синтагму), тобто відносно закінчений за змістом відрізок мовленнєвого ланцюга, межі якого визначаються тільки просодичними засобами. Інструментальному аналізу підлягали команди на кермо, стандартні команди в машинне відділення, команди при постановці судна на якор, команди при швартуванні, команди при небезпеці на судні або за бортом, команди при заправці судна паливом. Загалом було відібрано 6 видів команд. За своєю функціональною

спрямованістю, згідно з IMO STANDARD MARINE COMMUNICATION PHRASES [3], усі проаналізовані види команд належать до фраз для внутрішньосуднового спілкування.

У роботі використано авторські класифікації морських команд за їх лексичною та граматичною структурою [5, с. 225–226]. За лексичною структурою команди поділяються на: 1) повністю трафаретні команди; 2) команди, які передбачають альтернативні лексичні складники за ознакою антонімії; 3) команди, які в своєму ядрі містять трафаретні конструкції, але варіюються у фактуальних деталях. За граматичною структурою виділяємо такі види команд: 1) однослівні команди; 2) команди, виражені дієсловом в наказовому способі та іменником або особовим займенником в об'єктному відмінку.

Промінантною особливістю морських команд є те, що інколи декілька команд віддаються одна за одною та несуть єдине смислове навантаження. У роботі вони розглядаються як єдина команда. Наприклад, одна команда віддається на кермо, а друга – в машинне відділення одночасно.

Темп мовлення, за Л.Г. Зіндером, визначається як відносна швидкість вимовляння окремих слів у синтагмі або однієї синтагми щодо другої [4, с. 276].

В інструментальному дослідженні морських команд темпоральні особливості розглянуто з урахуванням таких параметрів:

- 1) тривалості всіх команд (в мс);
- 2) кількості складів у всіх командах;
- 3) середньої тривалості складу (в мс);
- 4) коефіцієнта паузації (Кр);
- 5) середньопаузальної тривалості (в мс).

Оскільки морські команди є відносно короткими закінченими смисловими єдностями, у дослідженні вимірювався темп артикуляції без урахування логічних та синтаксичних пауз між синтагмами та словами.

Першою темпоральною характеристикою, яка підраховувалась, була середня тривалість складу (СТС). Середня тривалість складу є обернено пропорційною темпу мовлення, тобто чим більшою є середня тривалість складу, тим повільнішим є темп мовлення.

Середня тривалість складу (СТС) кожної окремої команди обчислювалася за формулою:

$$\frac{t_{\Sigma}}{n} t_s = (1),$$

де t_s – середня тривалість складу (мс); t_{Σ} – загальна тривалість команди, включаючи паузи (мс); n – кількість складів у морській команді. Результати підрахунку тривалості команд, тривалості складів у командах та СТС представлено у таблиці 1. Слід зауважити, що у таблиці представлено загальну середню тривалість морської команди у кожній групі.

За даними, представленими у таблиці 1, під час дослідження середньої тривалості складу у різних групах морських команд спостерігаються деякі відмінності. Середня тривалість складу за всіма групами морських команд складає 217 Гц, тому темп артикуляції можна охарактеризувати як помірний. Цей висновок підтверджує результати перцептивного аналізу темпу мовлення. Найповільніше вимовляються морські команди під час постановки судна на якір (СТС = 225 Гц). Темп артикуляції є найшвидшим у морських командах під час швартування (СТС = 210 Гц).

Важливими складниками темпорального оформлення морських команд є паузальна насиченість, а також середня тривалість пауз. Під час визначення коефіцієнта паузації Кр оперуємо двома величинами: сумарною тривалістю звучання, включаючи паузи t_{Σ} , і сумарною тривалістю звучання, включаючи паузи t_k . Коефіцієнт паузації розраховуємо за формулою:

Таблиця 1

Середня тривалість складу у морських командах

Морські команди	Середня тривалість складу (мс)		
	t_{Σ} (мс)	n	t_s (мс)
На кермо	884	4	221
В машинне відділення	1085	5	217
При швартуванні	1050	5	210
При постановці на якір	1125	5	225
При небезпеці на судні або за бортом	1491	7	213
При заправці паливом	1512	7	216
Усереднені показники	1191,2	5,5	217

$$\frac{t_{\Sigma}}{t_k} K_p = (2)$$

За умови паузальної насиченості коефіцієнт паузації K_p зростає.

Порівняємо значення коефіцієнта паузації та середньої тривалості пауз у різних за функціональною належністю групах морських команд (табл. 2).

Як демонструють наведені в таблиці результати аналізу, найбільш паузально насиченими є морські команди на кермо ($K_p = 1,47$). Це може бути пов'язано з точністю передачі інформації капітаном судна або кермовим. Команди на кермо містять цифрову інформацію, що має бути передана з максимальною точністю. Найменш паузально насиченими є морські команди, що віддаються при швартуванні судна ($K_p = 1,25$). Середнє значення коефіцієнта паузації за всіма групами команд складає 1,35 відносних одиниць.

Як уже зазначалось вище, морські команди маркуються логічними внутрішньосинтагменними та міжсинтагменними паузами. Середня тривалість пауз за всіма групами морських команд складає 476 мс. Найбільша паузальна тривалість є характерною для морських команд, що віддаються при швартуванні (580 мс), а найменша тривалість пауз маркує

морські команди при небезпеці на судні або за бортом (389 мс).

Вважаємо за потрібне вказати, що всі зафіксовані міжсинтагменні та внутрішньосинтагменні паузи були класифіковані таким чином:

- 1) надкоротка пауза – до 200 мс;
- 2) коротка пауза – від 201 до 500 мс;
- 3) середня пауза – від 501 до 800 мс.

Для просодичного оформлення морських команд характерною є відсутність тривалих та надтривалих видів пауз, які є більш типовими для інших видів дискурсу. Розподіл пауз за їх тривалістю представлено в таблиці 3.

На підставі інструментального аналізу закономірностей варіювання пауз різної тривалості в морських командах було встановлено залежність тривалості пауз від функціональної належності морських команд. Для всіх видів морських команд характерним є невелика кількість надкоротких пауз (5%) та превалювання коротких пауз (69%) за всіма групами команд. Слід зауважити, що середні паузи, кількість вживання яких складає 26% за всіма видами команд, лімітують границі синтагм, тоді як надкороткі та короткі паузи локалізуються всередині синтагм.

Наведені нижче приклади морських команд ілюструють вищезазначені темпоральні особливості.

Таблиця 2

Коефіцієнт паузації та середньопазуальна тривалість у морських командах

Морські команди	Коефіцієнт паузації (у відносних одиницях)	Середня тривалість пауз (мс)
На кермо	1,47	423
В машинне відділення	1,37	525
При швартуванні	1,25	580
При постановці на якір	1,34	478
При небезпеці на судні або за бортом	1,40	389
При заправці паливом	1,27	461
Усереднені показники	1,35	476

Таблиця 3

Види пауз у морських командах

Морські команди	Види пауз (%)		
	Надкоротка	Коротка	Середня
На кермо	6	75	19
В машинне відділення	4	72	24
При швартуванні	7	62	31
При постановці на якір	5	69	26
При небезпеці на судні або за бортом	3	71	26
При заправці паливом	5	65	30
Усереднені показники	5	69	26

Halfahead. Course 210 atease.

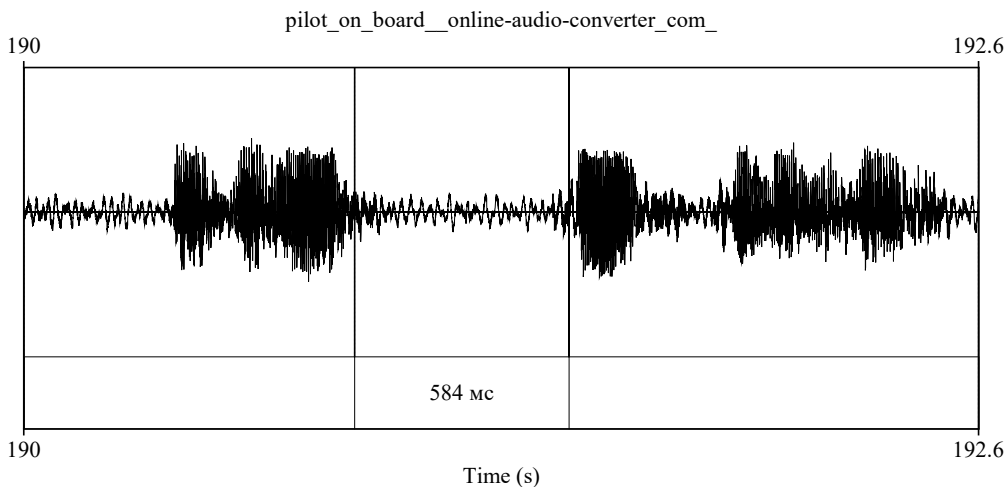

Рис. 1. Осцилограма вищезазначеної морської команди

Starboard 20. Slow ahead!

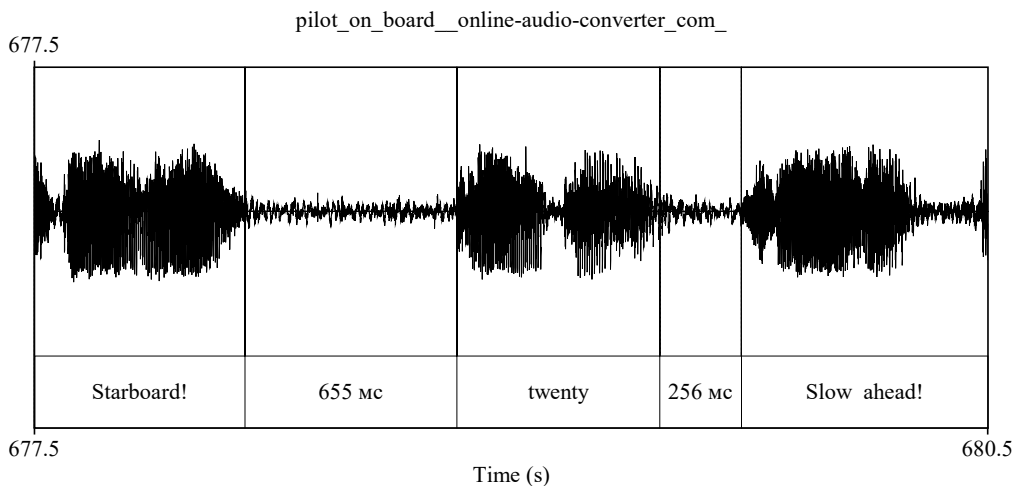

Рис. 2. Осцилограма вищезазначеної морської команди

“Decrease the speed. Slow ahead!”

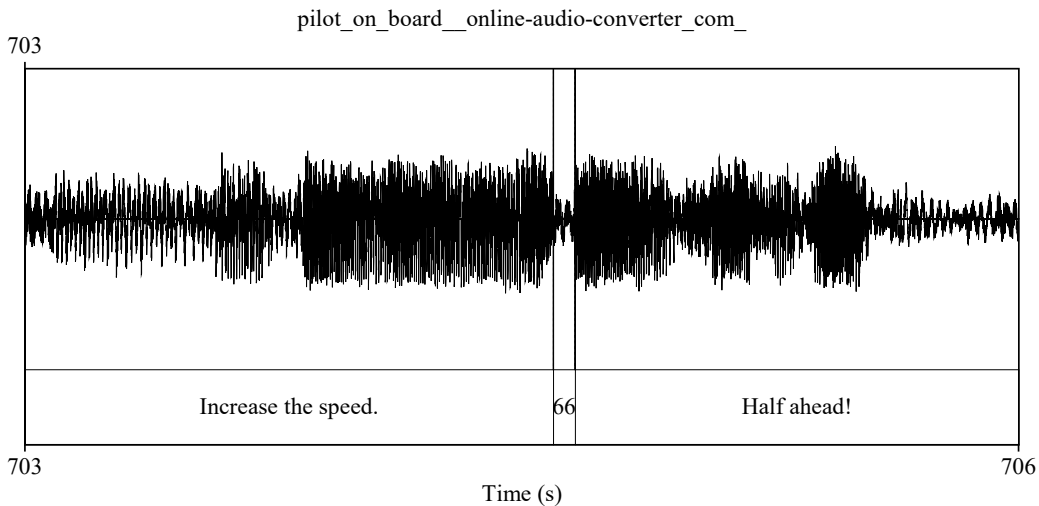

Рис. 3. Осцилограма вищезазначеної морської команди

Increase the speed. Half ahead!

pilot_on_board__online-audio-converter_com_

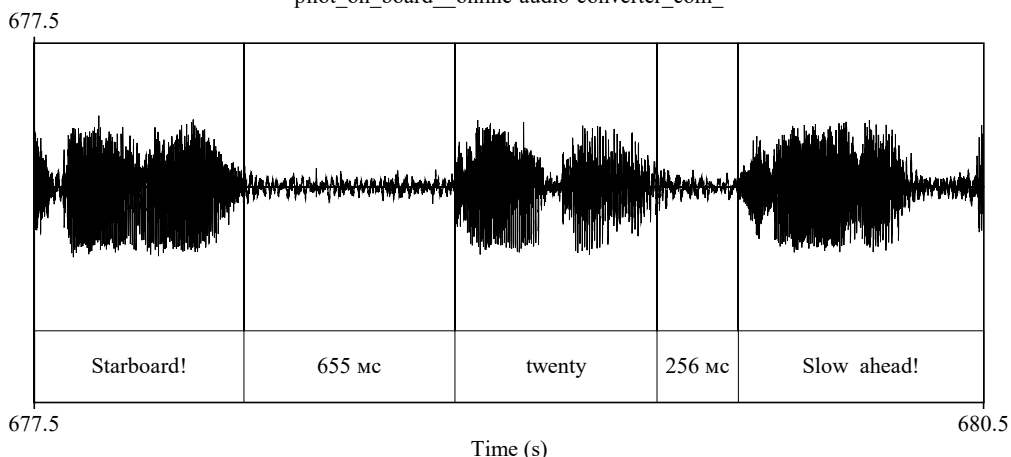

Рис. 4. Осцилограма вищезазначеної морської команди

На рис. 1 представлено осцилограму морської команди в машинне відділення.

Міжсинтагменний відрізок розділено паузою середньої тривалості (584 мс). Коефіцієнт паузації складає 1,37 відносних одиниць. Середня тривалість складу становить 224 мс.

У наступній морській команді (рис. 2) зафіксовано дві паузи: пауза середньої довжини (655 мс) та коротка пауза (256 мс). Характерною особливістю морських команд на кермо є те, що градуси частіш за все відділяються паузами. Коефіцієнт паузації цієї морської команди складає 1,51 відносних одиниць, середня тривалість складу – 298 мс, а темп артикуляції є значно повільнішим порівняно з попередньою морською командою.

У морській команді в машинне відділення *“Decrease the speed. Slow ahead!”* коефіцієнт паузації складає 1,11 відносних одиниць. Дво-синтагменну морську команду розділяє коротка пауза тривалістю 301 мс.

Проілюструємо використання надкороткої паузи, що локалізується на межі між двома синтагмами в морській команді в машинне відділення (рис. 4):

Тривалість міжсинтагменної паузи у наведеній морській команді складає 66 мс, а коефіцієнт паузації є низьким: $K_p = 2547 \text{ мс} / 2481 \text{ мс} = 1,02$ відносних одиниць.

Висновки і пропозиції. На підставі проведеного інструментального аналізу темпораль-

них характеристик англомовних судноплавних команд можна констатувати, що темп та паузація безсумнівно відіграють важливу роль у просодичному оформленні морських команд. Для темпоральної організації морських команд характерним є помірний темп артикуляції з домінуванням коротких пауз та пауз середньої тривалості. Перспективним вбачається здійснення комплексного аналізу просодичних особливостей морських команд задля отримання просодичного портрету цього особливого виду інституціонального дискурсу.

Список використаної літератури:

1. Макаров М.Л. Основы теории дискурса. М.: ИТДГК «Гнозис», 2003. 280 с.
2. Олешков М.Ю. Основные параметры модели профессиональной коммуникации (на примере дидактического дискурса) Социокультурные проблемы в образовании. Межвуз. сб. науч. трудов / под ред. А.А. Вербицкого, Н.В. Жуковой. М.: РИЦ МГОПУ им. М.А. Шолохова, 2006. С. 62–71.
3. Овчинников Г.М. Стандартные фразы для общения на море (IMO Standard Marine Communication Phrases) / Г.М. Овчинников, В.П. Стрелков, Т.В. Кузнецов. СПб.: Издательство «Морсар», 2002. 374 с.
4. Зиндер Л.Р. Общая фонетика. 2-е изд., перераб. и доп. М.: Высш. школа, 1979. 312 с.
5. Марусич А.В. Лингвальные особенности стандартных фраз в судоходном дискурсе. Наукові записки. В.: 2016. № 23. 223 с.

Марусич А. В. Темпоральная организация речевого акта команды (на материале англоязычного судоходного дискурса)

В статье исследован темпоральный компонент интонационной организации стандартных англоязычных команд, используемых в процессе профессионального морского общения и являющихся одной из составляющих судоходного дискурса. На основе авторской классификации морских команд по их лексической и грамматической структуре осуществлен электроакустический анализ, позволивший выявить роль темпа и паузации в организации англоязычных команд различных видов.

Ключевые слова: судоходный дискурс, англоязычные команды, темпоральный компонент.

Marusich H. Temporal organization of the speech act of command (on the material of the English shipping discourse)

The article deals with the investigation of temporal component of intonation organization of English standard commands used in the process of professional maritime communication which are an integral part of the shipping discourse. The electroacoustic analyses based on the author's classification of words of command made it possible to reveal the contribution of tempo and pauses to the intonation organization of different kinds of English words of command.

Key words: shipping discourse, English words of command, temporal organization